

“ЕР ҲИСОБИНИ МАЪМУРИЙ-ҲУДУДИЙ БИРЛИКЛАР БЎЙИЧА ЮРИТИШНИ РАҚАМЛАШТИРИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ”

Хожиев Кучкор Мамадиёрович

*“Ўздаверлойиҳа” давлат илмий-лойиҳалаш институти
Бўлим бошлиғи, қ.х.ф.ф.д (PhD),*

Абдуллаев Низомаддин Базарбаевич

*“Ўздаверлойиҳа” давлат илмий-лойиҳалаш институти
Бўлим бошлиғи*

Аннотация. Мақолада аналитик таҳлил ва монографик тадқиқот усулларига суянган ҳолда ер ҳисобини юритишда унинг натижалари аниқлиги ва ҳаққонийлиги ўта муҳимлиги, шунингдек, туманнинг маъмурий чегарасидаги туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча ва қишлоқ (овул)лар бўйича ер ҳисобини юритишни ташкил этиш кўрсатиб ўтилган. Хусусан, тузилаётган ер балансининг сифатини ошириш, унинг ҳаққонийлиги ва шаффофлигини таъминлаш учун ер ҳисобини юритишни рақамлаштиришнинг афзалликлари юзасидан амалий таклифлар берилган.

Калит сўзлар: маъмурий-ҳудудий бирлик, туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ, овул, ердан фойдаланувчи, ер баланси, ер ҳисоби, координаталар тизими, ер фонди тоифалари, ер турлари, электрон рақамли харита, рақамлаштириш.

Кириш. Мамлакатимиз тараққиётининг асосий йўналишларини такомиллаштириш ва амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотларни янги

босқичга олиб чиқиш талаб этилаётган бир вақтда ерлардан, айниқса суғориладиган ерлардан самарали фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш, шунингдек, ер майдонларининг миқдорий ҳисобини юритиш усулларини такомиллаштириш тақозо қилмоқда, шунингдек, туманнинг маъмурий-худудий тузилиши таъминланмаганлиги ер майдонларининг миқдорий ҳисобини маъмурий-худудий бирликлар бўйича юритишни йўлга қўйишда муаммолар келтириб чиқармоқда.

Шу жиҳатдан ер ресурсларидан мақсадига кўра оқилона ва самарали фойдаланишда, ер муносабатларини тартибга солишда, ер ҳисобининг ҳаққонийлиги ва шаффофлигини таъминлашда туманнинг маъмурий чегарасидаги туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар бўйича ер ҳисобини юритишни рақамлаштириш масаласи долзарблигича қолмоқда.

Тадқиқот методологияси. Республикамизнинг мавжуд 44 млн. 892,4 минг гектар ер майдонлари [9] доирасида ер ҳисобини тўғри, тўлиқ ва шаффоф ҳолда юритиш берилган ерлардан самарали фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш соҳасида олиб борилаётган ислоҳатларни амалга оширишда муҳим аҳамият касб этиши сабабли ҳам бугунги кунда бу муаммони кун тартибининг асосий масалаларидан бири сифатида кўтарилаётганлиги бежиз эмас, негаки, ер муносабатларини тартибга солишда, ер ҳисобининг ҳаққонийлиги ва шаффофлигини таъминлашда туманнинг маъмурий чегарасидаги туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча ва қишлоқ (овул)лар бўйича ер ҳисобини юритишни рақамлаштириш масаласи долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Бугунги кунда Республикамиздаги маъмурий-худудий бирликларнинг куйи туркумини ташкил этувчи туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар ҳудудларининг белгиланган тартибда шакллантирилмаганлиги, жумладан, туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар ҳудудлари бўйича амалда ер ҳисоби юритилмаётганлиги мазкур бирликлар бўйича маълумотлар базаси шакллантирилишида сунъий тўсиқларни вужудга келтирмоқда. Шу билан бирга ер ҳисобида ҳаққонийликни ва шаффофликни таъминлаш зарурияти уни юритиш билан боғлиқ амалдаги тартибига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш лозимлигини кўрсатмоқда.

Таҳлил ва натижалар. Мамлакатнинг маъмурий-худудий бирликлари кесимида ер фондининг тоифалари [2] ва турлари бўйича уларнинг миқдорий ҳисобини юритиб боришда соҳа мутахассисларига катта вазифалар юклатилганлигига қарамасдан, жойларда олиб борилган таҳлиллар шуни кўрсатадики, бугунги кунда ер ҳисобини юритишга доир муайян тизим яратилмаганлиги, шунингдек, туманнинг маъмурий чегараси туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча ва қишлоқ (овул)лар бўйича белгиланган тартибда бўлинмаганлиги ер майдонларининг миқдорий ҳисобини тўғри ва тўлиқ юритиш

билан боғлиқ бўлган норматив-ҳуқуқий масалаларни батафсилроқ кўриб чиқилиши керак бўлган жиҳатлардир.

Маълумки, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси 83-моддасида “Ўзбекистон Республикаси вилоятлар, туманлар, шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар, шунингдек, Қорақалпоғистон Республикасидан иборатлиги” қайд этилганлиги, бундан ташқари, Ўзбекистон Республикасининг маъмурий-ҳудудий тузилиши тўғрисидаги қонуннинг 5-моддасида “Ўзбекистон Республикасининг маъмурий-ҳудудий бирликлари - вилоятлар, туманлар, шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар, шунингдек, Қорақалпоғистон Республикасидан иборатлиги”ни кўрсатиб ўтилганлиги мавжуд туманларнинг маъмурий чегараси доирасидаги туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарчалар, қишлоқ ва овуллар ҳудудларининг чегаралари ўрнатилган тартибда белгиланиши учун ҳуқуқий асос эканлигини яна бир қарра тасдиқлайди.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг маъмурий-ҳудудий тузилиши тўғрисидаги қонуни 3-моддасига асосан “туман - вилоятлар, Қорақалпоғистон Республикаси таркибидаги, қоида тариқасида, шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллардан иборат бўлган маъмурий ҳудудий бирлик” деган тушунчага эгамиз.

Бундан ташқари, Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 4 мартдаги 48-сон қарори билан тасдиқланган “Шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овулларнинг маҳаллаларини тузиш, бирлаштириш, бўлиш ва тугатиш, шунингдек уларнинг чегараларини белгилаш ва ўзгартириш, уларга ном бериш ва уларнинг номини ўзгартириш тартиби тўғрисида Низом”нинг 2-бандида маҳаллалар шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар ҳудудида ташкил этилиши, 3-бандида маҳаллалар маъмурий-ҳудудий бирликлар ҳисобланмаслиги кўрсатиб ўтилган.

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикасининг “Давлат ер кадастри тўғрисида”ги Қонуни 11-моддасида “Ер ресурсларининг ҳолати тўғрисидаги Миллий ҳисобот” ҳар йили тайёрланиши ҳамда бутун мамлакат ва маъмурий-ҳудудий бирликлар бўйича ерларнинг миқдор ва сифат ҳолати ҳамда уларнинг баҳоси, тоифаларга бўлиниши, тармоқлар, ер участкаларининг эгалари, ер участкасидан фойдаланувчилар, ер участкаси ижарачилари, мулкдорлари бўйича тақсимланиши тўғрисидаги маълумотларни ва ер кадастрига оид бошқа ахборотни ўз ичига олиши белгилаб қўйилган.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 18 апрелдаги 299-сон қарори билан тасдиқланган “Маъмурий-ҳудудий бирликлар чегараларини белгилаш тартиби тўғрисидаги Низом”да туманнинг маъмурий чегараси доирасида туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ

(овул)лар ҳудудлари ташкил этилиши назарда тутилган бўлсада, бугунги кунда Республикамиз бўйича туманларнинг маъмурий-ҳудудий тузилиши тўлиқ яқунланмаганлиги аниқланган.

Шу нуқтаи назардан, Ўзбекистон Республикаси маъмурий-ҳудудий бирликларининг чегараларига бутунжаҳон координаталар тизими (WGS-84) дан [7] фойдаланган ҳолда қайта аниқлик киритиш орқали туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар кесимида мавжуд ер майдонларнинг аниқ ҳисоб-китобини йўлга қўйиш, шунингдек, ердан фойдаланувчиларнинг контурлари кесимида ер ҳисобини юритишда туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар ҳудудларининг электрон рақамли хариталарини яратиш ер фондининг барча тоифалари бўйича ер ҳисобини юритишни рақамлаштиришда муҳим амалий аҳамият касб этади.

Хулоса. Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда ҳамда ер ҳисобини юритишнинг мавжуд ҳолатини тадқиқ қилиш асосида қайд қилиш зарурки, ер ҳисобини юритишнинг амалдаги тизимини қайта кўриб чиқиш, чуқур таҳлил қилиш, ер ҳисобини тўғри, тўлиқ ва шаффоф ҳолда юритишни, биринчи галда, ер фондининг барча тоифалари бўйича ер ҳисобини туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар ҳудудлари бўйича юритишни рақамлаштиришни тақозо этади.

Ер ҳисобини маъмурий-ҳудудий бирликлар бўйича юритишни рақамлаштириш натижалари Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ҳамда бошқа қонунлар талаблари бажарилишини, шунингдек, туманлар ер ҳисобининг тўғри ва тўлиқ юритилишини таъминлайди ҳамда иқтисодиётнинг барча тармоқларида ер майдонлари бўйича ҳисоботларнинг тўғри шаклланишига ҳисса қўшади.

Ер майдонларининг миқдорий ҳисобини юритиш бўйича мавжуд ҳужжатларни таҳлил қилиш ҳамда соҳадаги амалий тажрибалардан келиб чиққан ҳолда ер ҳисобини туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар кесимида тўғри ва тўлиқ юритиш тизимини такомиллаштириш юзасидан қуйидаги таклифларни киритишни зарур деб ҳисоблаймиз:

1. Туманларнинг маъмурий чегараси доирасида туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар ҳудудларини ташкил этиш орқали туманнинг маъмурий-ҳудудий тузилишини таъминлаш;

2. Туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар ҳудудларининг электрон рақамли хариталарини яратиш орқали уларнинг ер фонди тоифалари, ер турлари ва ердан фойдаланувчилари бўйича ер ҳисобини юритиш бўйича мобил илова яратиш;

3. Туманга бўйсунувчи шаҳар, шаҳарча, қишлоқ (овул)лар ҳудудларининг ер ҳисобини юритишни рақамлаштириш бўйича илмий услубий қўлланма ишлаб чиқиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.
2. Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси.
3. Ўзбекистон Республикасининг давлат ер кадастри тўғрисидаги қонуни.
4. Ўзбекистон Республикасининг маъмурий-ҳудудий тузилиши тўғрисидаги қонуни.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 7 сентябрдаги “Ер ҳисоби ва давлат кадастрларини юритиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6061-сон Фармони.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 8 июндаги “Ер муносабатларида тенглик ва шаффофликни таъминлаш, ерга бўлган ҳуқуқларни ишончли ҳимоя қилиш ва уларни бозор активига айлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6243-сон Фармони.
7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 23 апрелдаги “Маъмурий-ҳудудий бирликлар чегараларини белгилаш, ер ресурсларини хатловдан ўтказиш ҳамда яйлов ва пичанзорларда геоботаник тадқиқотларни ўтказиш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 299-сон қарори.
8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 4 мартдаги “Шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овулларнинг маҳаллаларини тузиш, бирлаштириш, бўлиш ва тугатиш, шунингдек уларнинг чегараларини белгилаш ва ўзгартириш, уларга ном бериш ва уларнинг номини ўзгартириш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 48-сон қарори.
9. Ўзбекистон Республикаси ер ресурсларининг ҳолати тўғрисидаги Миллий ҳисобот. - Тошкент: Кадастр агентлиги, 2023 й.